



ATLAS INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL ON SOCIAL SCIENCES

Open Access Refereed E-Journal & Refereed & Indexed
ISSN:2619-936X



Vol:5, Issue:22

2019

pp.669-679

Article Arrival Date: 12.07.2019

Published Date: 24.09.2019

AHMED-İ DÂ'Î'NİN HZ. MUSA'NIN VEFATI KONULU KISA HİKÂYESİ

AHMED-i DÂ'Î'S SHORT STORY ON HZ. MUSA DEATH

Dr. Öğr. Üyesi Erdem SARIKAYA

Yozgat Bozok Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yozgat/Türkiye

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.31568/atlas.350>

Article Type : Research Article



ÖZET

Din ve tasavvuf, klâsik Türk edebiyatının temel kaynakları arasındadır. Bu ana başlık altında değerlendirebileceğimiz peygamber kıssaları ve mucizeleri de şairlerin hayal güçlerini besleyen malzemelerdendir. Klâsik Türk edebiyatında, hayatı ve gösterdiği mucizelerle şiire konu olan peygamberlerden bir tanesi de Hz. Musa'dır. Onun Nil nehrine bırakılması, çobanlık yapması, Tur Dağı'nda yaşadığı olaylar, dilinin peltekliği ile gösterdiği asa ve denizi ikiye bölme gibi mucizeleri, şiirde telmih ya da teşbih ögesi olarak kullanılır. Bu çalışmanın konusu ise Hz. Musa'nın vefatını konu alan kısa bir hikâyedir. Bu kısa hikâye, XV. asır sanatkarlarından Ahmed-i Dâ'î'nin Kitâbü't-Ta'bir-nâme Tercümesi adlı eserinin Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa koleksiyonunda bulunan yazma nüshasının son bölümünde kayıtlıdır. Hikâye, Hz. Musa'nın vefat etmesinden kısa süre önce Azrail'in gelmesi, Hz. Musa'nın annesi ve eşiyle vedalaşmasının ardından Azrail ile konuşmalarından oluşur. Çalışmamızda, öncelikle Hz. Musa'nın tarihî kişiliği hakkında bilgi verecek daha sonra söz konusu kısa hikâyeyi, çeşitli yönleriyle incelemeye ve transkripsiyonlu metnini de vererek ilim âlemine tanıtmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Ahmed-i Dâ'î, Hz. Musa, klâsik Türk edebiyatı.

ABSTRACT

Religion and Sufism are among the main sources of classical Turkish literature. The lives and miracles of the prophet, which we can evaluate under this title, are among the materials that feed the imagination of the poets. One of the prophets that are the subject of poetry in life and miracles in classical Turkish literature is Hz. Moses. His miracles such as being left to the Nile, his shepherd, the events he experienced on Tur Mountain, his wand and tongue splitting with his tongue, are used as poetry or prayer elements in poetry. The subject of this study is a short story about the death of Hz. Moses. This short story is recorded in the last part of the manuscript of the 15th century artist Ahmed-i Dâ'î's Kitâbü't-Ta'bir-nâme Translation in Süleymaniye Library Hekimoğlu Ali Paşa collection. The story consists of the arrival of the Azrael shortly before the passing of Hz. Moses, saying goodbye to Hz. Moses' mother and wife, and talking to the Azrael. In our study, firstly we will give information about the historical personality of Hz. Moses, then we will try to examine the short story in various aspects and introduce it to the realm of science by giving its transcribed text.

Keywords: Ahmed-i Dâ'î, Hz. Musa, classical Turkish literature.

1. GİRİŞ

Klâsik Türk edebiyatı, derin tarihî birikim ve geniş bir coğrafi zeminin hazırladığı, Türk millî kültüründen olduğu kadar İslami kültür dairesinin genel kabullerinden de istifade eden zengin bir edebiyat geleneğidir. Türkçe, Arapça ve Farsça gibi üç büyük dilin ifade gücünden, kelime repertuarından ve kavramlar dünyasından beslenen klâsik Türk edebiyatının muhteva kaynaklarını; din ve tasavvuf, mitoloji-tarih ve sosyal hayat bilgisi, felsefe ve ilim ile estetik değerler sistemi başlıkları altında tasnif etmek mümkündür (Doğan, 2009: 45). Bu kaynaklar

arasında, din ve tasavvuf başlığı altında değerlendirebileceğimiz peygamber kıssaları ve mucizelerinin önemli bir yeri vardır. Klâsik Türk edebiyatında, Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e kadar bütün peygamberlerin ismen anıldığı, bu peygamberlerin dinî öğretilerini yayarken karşılaştıkları güçlükler ile Tanrı'nın izniyle gösterdikleri mucizelerin telmih ya da teşbih vasıtasıyla anlatı ögesi olarak kullanıldığı görülür (Canım, 2016: 186). Bu noktada, Kur'ân-ı Kerim'de anlatılan peygamber kıssalarının şiirde iktibas yoluyla kullanıldığı örnekleri de ayrıca değerlendirmek gerekir.

Klâsik Türk edebiyatında; ismen anılan, mucizeleri anlatı ögesi olarak kullanılan peygamberlerden bir tanesi de Hz. Musa'dır (Pala, 2013: 334-335). O; doğumu, Nil'e bırakılması, çobanlık yapması, Tur'da yaşadığı olaylar, dilinin peltekliği ve gösterdiği asa, yed-i beyzâ, denizi ikiye bölme gibi mucizeleriyle şiirde anlatı ögesi olarak kullanılır (Güler, 2006: 93-112).

Bu çalışmamızda, XV. asır sanatkârlarından Ahmed-i Dâ'î'nin Kitâbü't-Ta'bîr-nâme Tercümesi adlı eserinin son kısmında yer alan Hz. Musa'nın vefatı konulu kısa hikâyeyi incelemeye çalışacağız.

2. İNCELEME

Çalışmamızın bu bölümünde, öncelikle Hz. Musa'nın biyografisi ve vefatıyla ilgili rivayetler hakkında bilgi verecek daha sonra Ahmed-i Dâ'î'nin çalışmamıza esas olan kısa hikâyesini değerlendirmeye çalışacağız.

2.1. Hz. Musa'nın Biyografisi ve Vefatı

Üç semavi din tarafından büyük bir peygamber olarak kabul edilen Hz. Musa, aynı zamanda İsrailoğullarının özgürlüğe kavuşmasını sağlayan liderdir. Kelîm ve Kelîmullah sıfatlarıyla da anılır (Zavotçu, 2006: 348). Onun biyografisine ait bilgiler, Tevrat ve Kur'ân-ı Kerîm kaynaklıdır.

Tevrat, Hz. Musa'yı peygamberlerin önde geleni, Tanrı'yla yüz yüze söyleşen eşsiz bir kişi olarak kabul eder. Onun adının İbranicedeki karşılığı Moşeh'dir. Levi kabilesinden Amram ve Yokebed'in oğlu olup Mısır'da, İsrailoğullarının ağır baskı altında tutulduğu ve erkek çocuklarının nehre atılarak öldürüldüğü bir dönemde doğar. Annesi, güzelliğe sahip oğlunu öldürülmekten kurtarmak amacıyla üç ay gizler. Daha sonra bir sepet içerisinde nehre bırakır. Firavunun kızı, yıkanmak amacıyla nehre indiği bir sırada Hz. Musa'nın bulunduğu sepeti görür. Hz. Musa'yı sever ve korur. Hz. Musa'yı emzirmek amacıyla Mısır coğrafyasından pek çok kadın çağırılır. Ancak Hz. Musa, gelen kadınların hiçbirinin sütünü emmez. Hz. Musa'nın annesine kavuşması bu vesileyle gerçekleşir. Yaşlılarından daha büyük görünen Hz. Musa, Mısır aristokratlarına özgü ve özellikle Kenan ülkesiyle olan yoğun ilişkiler sebebiyle bu ilişkilerin kontrol altında tutulmasını sağlayacak özel bir eğitim alır. Böylelikle Mısır toplumunda, kudretli bir kişi hâline gelir. Hz. Musa, kırk yaşlarındayken Delta'nın doğusuna gönderilir. Burada, Mısırlı ile kavga eden İbranî asıllı bir kişiye yardım etmek isterken istemeyerek Mısırlı kişiyi öldürür. Bunun üzerine Medyen'e kaçar. Burada kırk yıl kalan Hz. Musa, Medyen kâhinin kızlarından Tsippora (Sefora, Zipporah) ile evlenir. Buradaki ikametinin kırkıncı yılında, Horeb Dağı çevresindeyken kendisine peygamber olarak seçildiği bildirilir. Kardeşi Harun ile birlikte İsrailoğullarını kurtarmak amacıyla Firavun'a gitmekle görevlendirilir. Kavminin kendisine inanması amacıyla asa ve beyaz el mucizeleri verilir.

Hz. Musa, Medyen'den ayrılarak Mısır'a gider ve burada Firavun'a Tanrı'nın emirlerini bildirir. Firavun, Hz. Musa'nın isteğini geri çevirir. İsrailoğullarının üzerindeki baskıyı arttırır. Bunun üzerine Hz. Musa, ikinci kez Tanrı'nın emirlerini Firavun'a bildirir. Çeşitli mucizeler göstermesi ve musibetleri defetmesi üzerine Firavun, İsrailoğullarının Mısır'dan ayrılmasına izin verir. Hz. Musa ve kavmi, Ramses'ten Sukkot'a oradan da Etam'a gelirler.

Kızıldeniz kıyılarındayken Firavun, Musa ve İsrailoğullarına yetişir. Hz. Musa, burada denizi ikiye bölme mucizesini gösterir. Bunun üzerine Hz. Musa ve yanındakiler; Sur, Mara, Elim ve Sin'i geçerek Sina Dağı eteklerine varırlar. Hz. Musa, burada Tanrı'yla vasıtasız bir şekilde görüşür ve ilahi emirleri alır. Kırk günlük oruç döneminin ardından kavmiyle hareket eder. Beraberce Paran Çölü'ne varırlar. Kadeş'te susuz kalırlar. Hz. Musa'nın burada gösterdiği mucize nedeniyle vadedilen topraklara giremezler.

Hz. Musa, 120 yaşındayken görevini devreder. Daha sonra Nevo Dağı'na çıkar. Eriha karşısındaki Pisga Dağı'na gider. Tanrı, orada ona bütün ülkeyi gösterir. Moav ülkesinde vefat eder. Tanrı tarafından Beyt Peor'un karşısındaki vadide defnedilir. Kendi vefat anının yaklaştığını ifade ettiği rivayet edilir. Hz. Musa'nın defnedilişine şahit yoktur. Kabrinin nerede olduğu bilinmemektedir (Kutsal Kitap, 2009: 223). Onun defnedilmesiyle bizzat Tanrı'nın uğraştığı, Mikail'in Hz. Musa'nın cenazesini defnetmek isterken şeytanla tartıştığı, Hz. Musa'nın ölmeden göğe yükseltildiği, İbranilerin putperestliğe olan eğilimleri nedeniyle Tanrı'nın Hz. Musa'nın kabrini gizlediği de rivayet edilenler arasındadır (Aydemir, 2005: 113-151 ve Köksal, 2004: II/ 7-117).

İslami kaynaklara göre Hz. Musa, kavminden Tevrat'a uyacaklarına dair söz almasının ardından kırk gün ya da kırk gece sonra ayrılır. Yolda, mezar kazan meleklerle rastlar. Kazılan kabrin kendisine ait olmasını ister. Bu isteği kabul edilir. Kabre girdiğinde ruhunu teslim eder. Diğer bir rivayete göre Azrail, Hz. Musa'ya gelir ve ondan ruhunu teslim etmesini ister. Hz. Musa, bir yumruk darbesiyle meleğin gözünü kör eder. Azrail, bunun üzerine Tanrı'nın huzuruna çıkar ve durumunu anlatır. Tanrı, Azrail'e gözünü iade eder. Hz. Musa'ya giderek bir sığırın üzerine elini koymasını, elinin altında kalan kıl sayısınıca yaşayacağını söylemesini emreder. Azrail, Tanrı'nın emrini yerine getirir. Hz. Musa'ya mutlak bir ölümün kendisini beklediği bu şekilde iletilir. Bunun üzerine Hz. Musa, bir kutsal diyara taş atımı mesafede ruhunun alınmasını ister. Aynı rivayetin sonunda Hz. Peygamber'in Hz. Musa'nın yol kenarındaki kırmızı kum tepesinin yanında bulunan kabrini gösterebileceğini söylediği de nakledilir (Harman, 2006: XXXI/ 207-213).

2.2. Hz. Musa'nın Vefatıyla İlgili Kısa Hikâyenin İncelenmesi

Ahmed-i Dâ'î'nin Hz. Musa'nın vefatıyla ilgili kısa hikâyesi, sanatkârın Kitâbü't-Ta'bîr-nâme Tercümesi isimli eserinin Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa Koleksiyonu 588 numarada kayıtlı yazma nüshasının 209^a-212^b sayfa aralığında bulunmaktadır. Hikâye, adı geçen eserin diğer yazma nüshasında ise bulunmaz. Hikâyenin olay örgüsü şu şekildedir:

Hz. Musa, yüz yirmi yaşına geldiğinde vefatı yaklaşır. Bir gün, Tûr-ı Sînâ'ya çıkar. Orada Tevrat okur. Gökten, insanda korku ve saygı duygusu uyandıran etkili bir ses ona selam verir. Hz. Musa, bu sesi duyduğunda korkuyla titremeye başlar. Yüzü sararır. Tevrat, elinden düşer. Sağına soluna bakınır. Ancak kimseyi göremez. “Şeytan, Tanrı'nın esirgeyciliği ve bağışlayıcılığından uzak olsun.” der. Tevrat'ı okumaya başlar. Bu sırada, aynı sesi tekrar işitir. Korkudan titremeye başlar. Yüzü sararır. Tevrat, elinden düşer. Hz. Musa, tekrar “Şeytan, Tanrı'nın esirgeyciliği ve bağışlayıcılığından uzak olsun.” der. Tevrat'ı okumaya devam eder. Üçüncü kez aynı sesi işitir. O ses Hz. Musa'ya selam verir ve selamına niçin cevap vermediğini sorar. Bunun üzerine Hz. Musa'ya titreme gelir. Beli bükülür. Damarları zayıflar. Tevrat, elinden düşer. Hz. Musa, sesin sahibine kim olduğunu, niçin cevap istediğini sorar. Sesin sahibi, kendisinin evleri yıkan, çocukları yetim hatunları dul bırakan, gençleri evlenecek çağa eriştiren, hükümdarları malından ve ülkesinden ayrı düşüren olduğunu, ne hükümdardan ne de vezirden korktuğunu söyler. Hz. Musa, sesin sahibinin Azrail olduğunu anlar. Onu selamlar. Ziyarete mi yoksa canını almaya mı geldiğini sorar. Azrail, ziyarete olduğu kadar canını almak için de geldiğini söyler. Hz. Musa, canını ne zaman alacağını sorunca Azrail, hemen alacağı yanıtını verir. Bunun üzerine Hz. Musa, annesiyle vedalaşmak

istediğini söyleyip izin ister. Tanrı, Azrail'e izin verdiğini iletir. Hz. Musa, böylece annesiyle vedalaşmak üzere yanında Azrail olduğu hâlde yola çıkar.

Annesinin evine geldiğinde Hz. Musa, kapıyı çalar. Annesi kapıyı çalanın kim olduğunu sorar. Bunun üzerine Hz. Musa, kendisini tanıtır. Annesi kırk gün olmadan oğlunun dönmeyeceğini söyler. Hz. Musa, ayrılık zamanının geldiğini söyleyip annesinden kapıyı açmasını ister. Annesi kapıyı açar. Oğlu Musa'yı karşısında titrer ve yüzü sarı bir hâlde görünce bunun nedenini sorar. Hz. Musa, annesine arkasında duran kişinin Azrail olduğunu, canını almaya geldiğini açıklar. Hz. Musa'nın annesi, yüksek ve kuvvetli bir sesle bağırıp saçlarını yolar. Oğluna henüz buluş çağına erişmemiş kızlarını kime emanet ettiğini sorar. Hz. Musa annesine, kendisini Nil'e bıraktığı gün ululuk sahibi Tanrı'ya emanet ettiğini, onun tekrar kavuşmalarını sağladığını söyleyerek kızlarını da ululuk sahibi Tanrı'ya emanet edeceği yanıtını verir. Annesi, Hz. Musa'dan ailesiyle de vedalaşmasını ister. Hz. Musa, önce gücünün olmadığını söyler. Ancak daha sonra vedalaşmaya gitmek için razı olur. Böylece annesinin yanından ayrılır.

Hz. Musa, evine gelir. Kapıyı çalar. Eşi Safûrâ'ya, ölüm vaktinin geldiğini, yanında Azrail'in olduğunu söyler. Safûrâ, yüksek ve kuvvetli bir sesle bağırır. Hz. Musa'dan, Tanrı ile aracısız bir şekilde görüştüğü günden itibaren örtülü tuttuğu yüzünü açmasını ister. Hz. Musa, eşinin isteğini yerine getirir. Bunun üzerine Safûrâ, kollarını Hz. Musa'nın omuzlarına koyar. Kendisini kime emanet ettiğini ağlayarak sorar. Hz. Musa, evinin kapısına gelir. Bu sırada, melekler de ağlamaktadır. Hz. Musa, "Tanrım! Sen kimseyi zorlamadığını söylüyorsun. Ama bugün benim canımı alarak çocuklarımı yetim bırakıyorsun." der. Ululuk sahibi Tanrı, Musa'ya şöyle cevap verir: "Yüceliğimin hakkı için yaratan ve yarattıklarına nimet veren benim. Annen seni denize bıraktı. Seni tekrar annene ulaştıran kimdir?" Musa: "Tanrım! Sen ulaştırdın." O sırada, Cebrail gelir. Hz. Musa'dan asasını alıp deniz kıyısına gitmesini ister. Hz. Musa, söyleneni yapar. Deniz kıyısına geldiğinde asasını denize vurur. O zaman bir taş çıkar. Tanrı'nın elçisi olan Musa, elindeki asayı taşa vurduğunda taş iki parçaya bölünür. Taşın içinde, ağzında yeşil yaprak olan bir kurdun "Erişilmez olan Tanrı, vasıflandırıldığı şeylerden yücedir." cümlesini tekrarladığını görür. Bu sırada, ululuk sahibi Tanrı'dan Hz. Musa'ya bir seslenme gelir: "Ey Musa! Kurdu taş içinde, taşı deniz içinde unutmam, nimet veririm. Senin evlatlarını nasıl unutturum?"

Ululuk sahibi Tanrı'nın sözlerini bitirmesinin ardından Azrail, yaklaşır. Hz. Musa'ya, ölüm vaktinin geldiğini söyler. Tanrı'nın elçisi Hz. Musa, Azrail'e, canını nasıl ve nereden alacağını sorar. Azrail, ağzından alacağı yanıtını verir. Hz. Musa, ağzı vasıtasıyla Tanrı'yla konuştuğunu söyleyince Azrail, elinden alacağını söyler. Hz. Musa, eliyle Tevrat'ı taşıdığı yanıtını verince Azrail, ayağından alacağını söyler. Bunun üzerine Hz. Musa, ayağıyla Tûr-ı Sînâ'da durduğu yanıtını verir. Azrail, Hz. Musa'nın canını almakta çaresiz kalır. Tanrı'ya durumunu bildirir. Bunun üzerine ululuk sahibi Tanrı, Cebrail ve Mikail'i görevlendirir. İki melek, Hz. Musa'nın yolu üzerinde bir mezar kazarlar. Hz. Musa, oradan geçerken Cebrail ve Mikail'e kim olduklarını sorar. İki melek, kardeşlerinin öldüğünü, onun mezarını kazdıklarını söylerler. Hz. Musa, mezarın kazılmasına yardım eder. Mezarın kazılmasının ardından Hz. Musa, Cebrail ve Mikail'e kardeşlerinin boyunu sorar. İki melek, Hz. Musa'ya ona benzediği, onun boylarında olduğu yanıtını verirler. Evlerinin uzak olduğunu, yanlarında ölçü getirmediğini, mezara girerse ölçüsüne bakabileceklerini de sözlerine eklerler. Bunun üzerine Hz. Musa, mezara girer. Ululuk sahibi Tanrı'nın izniyle Hz. Musa'ya bir uyku gelir. Cebrail, cennetten bir elma getirir. Azrail, o elmayı Hz. Musa'ya yedirir. Hz. Musa'nın ruhu, o elmaya geçer. Melekler gelip Hz. Musa'yı mezarından çıkarırlar. Yıkayıp, cennet elbisesini giydirebilirler. Cebrail, imam olur. Cenaze namazını kılarlar. Mezarına yerleştirirler. Bütün melekler gelip Hz. Musa'nın mezarı üzerinde ağlarlar. Bu sırada, ululuk sahibi Tanrı'dan,

bütün yaratılmışların ölümlü olduğuna, hepsinin ölümü tadacağına, sadece yücelik sahibi ve cömert Tanrı'nın kalacağına dair bir seslenme gelir.

Kısa hikâyenin olay örgüsü basit bir yapıdadır. Üçüncü tekil şahıs anlatıcının ve Tanrısal bakış açısının kullanıldığı kısa hikâyenin diyaloglarla gelişmesi dikkat çeker. Böylelikle hikâye, akıcı bir hâle gelir. Hikâyenin kişi kadrosunu Hz. Musa, Azrail, Hz. Musa'nın annesi, Safûrâ, Cebrail, Mikail ve diğer melekler oluşturur. Hikâyenin olay zamanını belirleyebilmek ise imkânsızdır. Bütün olaylar kronolojik bir şekilde anlatılır. Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerini taşıyan kısa hikâyede, İslam kültür ve medeniyet tarihinde yer alan Hz. Musa'nın vefatıyla ilgili rivayetlerin sanatkârane bir üslupla yorumlandığı görülür. Hikâye, Bakara suresinin 26-27. ayetlerinde de ifadesini bulan tüm yaratılmışların ölümlü olduğu, kendilerine verilen yaşamın sonunda kaçınılmaz bir şekilde ölümü tadacakları ve baki olanın ululuk sahibi Tanrı olduğu fikrini örnekler (Karaman vd., 2006: 531).

3. SONUÇ

Hz. Musa'nın vefatını konu olan kısa hikâye, Ahmed-i Dâ'i'nin *Kitâbü't-Ta'bir-nâme* Tercümesi isimli eserinin Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa koleksiyonunda bulunan yazma nüshasının son kısmında kayıtlıdır. Hikâye, konusu itibarıyla Hz. Musa'nın vefatından önce kısa bir sürede gerçekleşenleri anlatır. İslam kültür ve medeniyet tarihindeki Hz. Musa'nın vefatıyla ilgili kabullerin hikâyede sanatkârane bir şekilde yorumlandığı görülür. Bununla beraber, hikâyenin rüya ve tabiriyle ilgili olmadığı da açıktır. *Kitâbü't-Ta'bir-nâme* Tercümesi'nin elimizde bulunan diğer nüshasında olmaması yönüyle de hikâyenin Ahmed-i Dâ'i'ye ait müstakil bir eser olup olmadığı hususunda kesin bir yargıya varmak şu an için imkânsızdır.

KAYNAKÇA

Ahmed-i Dâ'i, *Kitâbü't-Ta'bir-nâme*, Süleymaniye Kütüphanesi Hekimoğlu Ali Paşa Koleksiyonu No: 588.

Aydemir, A. (2005). İslami Kaynaklara Göre Peygamberler, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

Canım, R. (2016). Divan Edebiyatının Kaynakları, Akıl-Fikir Yayınları, İstanbul.

Doğan, M. N. (2009). Eski Şiirin Bahçesinde, Yelkenli Yayınevi, İstanbul.

Güler, Z. (2006). Divan Şiirinde Peygamber Hikâyelerine Telmihler, Fırat Üniversitesi Yayınları, Malatya.

Harman, Ö. F. (2006). "Musa", DİA, (C. 31), Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, ss. 207-213.

Karaman, H., Özbek, A.-Dönmez, İ. K.-Çağrı, M.-Gümüş, S.-Turgut, A. (2006). Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

Köksal, M. A. (2004). Peygamberler Tarihi, (C. 2), Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

Kutsal Kitap. (2009). Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul.

Pala, İ. (2013). Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, 13. bs., Kapı Yayınları, İstanbul.

Zavotçu, G. (2006). Divan Edebiyatı Kişiler-Kişilikler Sözlüğü, Aydın Kitabevi, Ankara.

EKLER

1. Metin

[209^a]

(1) Vefât-ı Mûsâ Peyğambar ‘Aleyhi’s-selâm el-Benâtü’t-Tâsî’ ‘Aşerâ

(2) Muşâ peygamber ‘aleyhi’s-selâm yüz yigirmi yaşında idi.

(3) Çün eccl yakın geldi. Bir gün durdı, Tûr-ı Sinâ’ya çıktı.

(4) Tevrît okumağa meşgûl oldu. Bir âvâz geldi gökden, heybetlü:

(5) “Es-selâmü ‘aleyke yâ Mûsâ ibni ‘İmrân!” Kaçan-kim bu âvâz kulağına girdi,

(6) tenine ditremek düşdi, beñzi şaru oldu, Tevrît elinden düşdi.

(7) Şağına şolına bakdı. Kimesne görmedi, “La‘net iblîse!” didi.

(8) Yine iblîse söğdi, yine Tevrît’e başladı. Ol âvâzı yine işitdi:

(9) “Es-selâmü ‘aleyke yâ Mûsâ!” didi. Yine tenine ditremek düşdi, beñzi

(10) şaru oldu, elinden kitâbı düşdi. Yine şağına bakdı,

(11) kimesne görmedi. “La‘net iblîse!” didi. Yine Tevrît’i okumağa meşgûl

(12) oldu. Yine ol âvâzı işitdi: “Es-selâmü ‘aleyke yâ Mûsâ!” didi.

(13) “Selâmuma neçün cevâb virmezsin?” Yine ditremek dutdı arkası

[209^b]

(1) büküldi ve şamarları süst oldu. Tevrît elinden düşdi. Eyitdi:

(2) “Sen kimsin, benden cevâb istersin?” “Ben olam ‘âdimü’l-lezzât

(3) ve makta‘i’ş-şehvât ve müferrikü’l-cemâ‘at ve yetimü’[l]-evlâd ve‘d-dârî

(4) ve‘l-‘aşûrî kıla eñâ hâciben.” Eydür: “Ben olvan-kim evleri virân

(5) kılurvan ve oğlanları yetim kılurvan ve hatunları tûl kılurvan

(6) ve erleri ergen idervan ve pâdişâhları mâlından ve memleketinden

(7) ayırurvan. Ne pâdişâhdan ve ne vezîrden korğarın.” Mûsâ

(8) ‘aleyhi’s-selâm eyitdi: “Yâ karındaşum melekü’l-mevt! Baña ziyârete mi

(9) geldüñ yoksa cânımı almağa mı geldüñ?” Melekü’l-mevt, eyitdi:

(10) “Yâ Mûsâ! Cânıñı almağa ve hem ziyârete geldüm.” Mûsâ, eydür: “Kaçan

(11) alursın?” Eyitdi: “İşbu sâ‘at alurın.” Mûsâ ‘aleyhi’s-selâm, eyitdi:

(12) “Melekü’l-mevt, Tangrıñ-ıçun baña amân vir, varayım karıcık anamı

(13) göreyn.” Tangrı ta‘âlâ vahy kıldı, amân virdi. “Andan cânın

[210^a]

(1) alasin” diyü. Mûsâ, anasına geldi. Kapuyı kaçdı. Anası eydür:

(2) “Sen kimsin?” Eyitdi: “Mûsâvan.” didi. Anası eydür: “Yüri Mûsâ

(3) yidi gündür gideli, kırk gün olmayınca gelmez.” didi. Mûsâ,

(4) eyitdi: “Yâ ana! Kapuyı açğıl, ben Mûsâvan, velî hâl ayruğ oldu.”

(5) Anası geldi. Kapu[yı] açdı. Mûsâ, içerü girdi. Anası gördi-kim

(6) beñzi şararmış ve katı ditrer. Eyitdi: “Yâ Mûsâ! Saña ne geldi

(7) böyle olduñ?” didi. Mûsâ, eydür: “Bu kişi kim benüm ardumda durur

(8) beñzüm ol şartırdı.” Anası eydür: “Senden ne ister? Mûsâ,

(9) eydür: “Beni senden ayırur.” Kaçan anası bunı işitdi, çağırdı feryâd

(10) kıldı, saçın yoldı. Eydür: “Beni ki ısmarlarsın ol nâ-resîde

(11) kızlaruñı kime ısmarlarsın?” Mûsâ, eyitdi: “Ol gün-kim

- (12) beni Nîl deñizine bırađduñ, kime ıřmarladuñ? Girü saña kim
(13) degürdi? Hađ ta‘âlâya ıřmarladuñ beni Tangrı ta‘âlâ degürdi.”

[210^b]

- (1) Mûsâ, eydür: “Yâ ana! Ben dağı anları Hağ ta‘âlâya ışmarladum.”
(2) didi. Eyitdi: “Yâ Mûsâ! Kavuñı esenlegil.” Mûsâ, eydür: “Yâ ana! Tâkatum
(3) yoğdur varmağa.” Anası eydür: “Benden emdüğüñ süd hağkıyıçun
(4) yâ Mûsâ varğıl bunlar[a]. Haşret kıyâmete kalmasun.” didi. Kendü
(5) sarâyına geldi. Kapu[y]a kaçdı, eyitdi: “Yâ Şafûrâ! Kapu açğıl. Ben sefere
(6) giderin. Ayruğ gelmezın.” Şafûrâ eyle şandı ki Mûsâ kendüye
(7) kağıdı. Eydür: “Yâ Mûsâ! Atam Şu‘ayb hağkıyıçun ve kardaşum Hârûn
(8) hağkıyıçun baña kađıduñsa ‘afv kılğıl.” Mûsâ, eydür: “Kağımadum
(9) yâ Şafûrâ. Velikin ölüserven. Şafûrâ, eydür: “Kaçan ölürsın?”
(10) Mûsâ, eydür: “Uş melekü’l-mevt ardumda durur.” Şafûrâ; bu
(11) sözi ışıtdı, çağırdı, saçın yoldı, yas eyledi. Eydür:
(12) “Atam Şu‘ayb şimdi öldi.” Eyitdi: “Yâ Mûsâ! Yüzini açğıl
(13) göreymı” didi. Anuñ-ıçun kim dâym Mûsâ yüzın örtülü

[211^a]

- (1) dutardı. Ol günden berü kim Mûsâ Tangrı’y-ıla münâcat
(2) kıldı, Hağ ta‘âlâ, nûr virüp-dururdu Mûsâ’nın yüzine.
(3) Kimse bağamazdı. Mûsâ, niķâbı götürdi. Şafûrâ
(4) geldi. Mûsâ’nuñ ellerini boynına bırağdı, eyitdi: “Yâ Mûsâ!
(5) Beni kime ıřmarlarsuñ?” didi. Ağlamak dutdı. Mûsâ,
(6) sarây kapusına indi, ferişterler bile ağlaşdılar. Mûsâ,
(7) eydür: “İlâhî! Sen eydürsın kim ‘Ben kimseye güç kılmazın.’
(8) dırsın. Benüm cânımı alursın ve oğlancuğlarımı yetım kırsun.”
(9) Tangrı ta‘âlâdan nidâ geldi. Eydür: “Anları sen mi beslersın?”
(10) ‘İzzetüm hağkıyıçun yaradıçı ve rızk virici benven. Yâ Mûsâ!
(11) Anañ seni deñize bırağdı ve anaña kim virdi?” Eyitdi: “İlâhî
(12) ve seyyidi! Sen virdüñ.” Andan Cebrâ’il ‘aleyhi’s-selâm
(13) geldi. Eyitdi: “Yâ Mûsâ! ‘Aşâñı alğıl, deñiz kıtına varğıl,

[211^b]

- (1) deñize bırağğıl.” Mûsâ peygambar ‘aleyhi’s-selâm, ‘aşâsın
(2) aldı. Deñiz kıtına geldi. ‘Aşâyı deñize urdı.
(3) Oloğ sâ‘at bir taş çığdı. Mûsâ peygambar ‘aşâyı
(4) taşa urdı. Taş iki pâre oldu. Bağdı taş içinde
(5) bir kıraca kırt gördi. Ağzında yaşıl yaprak dutar, tesbîh kıılır
(6) Hağ ta‘âlâya: *Sübĥâne men yerânî ve ya ‘rifü mekânî ve yesme ‘u kelâmî ve yerzükünî ve lâ yensânî*.¹
(7) Andan Hağ ta‘âlâdan nidâ geldi. Eyitdi: “Yâ Mûsâ! Kırtcuğazı
(8) taş içinde, taşı deñiz içinde anı unutmazın, rızk
(9) virürin. Senüñ ođlanlaruñı nite unıdam?” Melekü’l-mevt yakın
(10) geldi. Eyitdi: “Yâ Mûsâ! Hağ ta‘âlâ va‘desi yitdi.” Mûsâ

¹ Erişilemez olan Tanrı, vasıflandırıldığı şeylerden yücedir.

(11) peygamber ‘aleyhi’s-selâm eydür: “Benüm cânımı kıdan alursın ve nite

(12) güç kılursın?” didi. Melekü’l-mevt, eydür: “Ağzuğdan

(13) alurın.” Mûsâ, eydür: “Hâk ta’âlâ-y-ıla kelecı kıldum.” Eyitdi: “Elüğden

[212^a]

(1) aluram.” Mûsâ, eydür: “Elüğden nite alursın? Elüm-ile Tivrît’i

(2) götürdüm.” Eyitdi: “Ayağugdan alurın.” Mûsâ, eyitdi:

(3) “Ayağumdan nite alursın? Ayağum-ıla Tûr-ı Sînâ’da durdum.”

(4) Melekü’l-mevt, ‘âciz kaldı. Hâk ta’âlâya münâcât eyledi.

(5) Eyitdi: “İlâhî! Gücüm yitmez ki Mûsâ’nun cânın almağa.”

(6) didi. Hâk ta’âlâ, Cembrâ’il ve Mikâ’il’i viribidi. Mûsâ’nun yolında

(7) gür kazdılar. Mûsâ peygamber anda geldi. Eyitdi: “Siz

(8) kimlersiz?” Eyitdiler: “Kardaşumuz öldi, sinin kıazaruz.”

(9) Mûsâ, eyitdi: “Ben dağı yardım kılayın” didi. “Hôş ola.”

(10) didiler. Mûsâ, eline kıazma aldı. Gürı kıazdı. Kıaçan-kim

(11) gürdan fâriğ oldılar Mûsâ’ya Hâk ta’âlâ unutdurdı.

(12) “Sizün kıardaşuğuz ne deñlödür?” Eyitdiler: “Sen deñlödür

(13) ve hem sen şüretlödür. Bizüm evümüz ırakdur, ölçü getürmedük.”

[212^b]

(1) didiler. “Sen kırsen, yatsan, görsevüz tamâm olmış mıdur?” didiler.

(2) Mûsâ, ol sinleye kırdı. Hâk ta’âlâ fermânıyla Mûsâ’yı

(3) uyku dutdı. Cembrâ’il ‘aleyhi’s-selâm uçmağdan bir elma getürdi.

(4) Melekü’l-mevtün eline virdi. Melekü’l-mevt, elmayı Mûsâ’ya yiyledi.

(5) Hâk ta’âlâ emr-ile Mûsâ’nun cânı ol elmaya vardı. Melekü’l-mevt

(6) kıtdı. Ferişteler geldiler. Mûsâ’yı gürından kııkardılar, yudılar, uçmağ

(7) hillesin şardılar. Cembrâ’il, imâm oldu ‘aleyhi’s-selâm. Namâzın

(8) kıldı. Kıabrine kıodılar. Kıamu ferişteler kıabir üstine geldiler, ağlaşdılar.

(9) Didiler kim: [...] *fe’iyye nefsin lem temut*.² Andan nidâ geldi kim

(10) Hâk ta’âlâdan: “Ne melek ne felek kıamusı ölüserdür. Ne kim yaradıldı

(11) mecmû’ı fânî olısardur ve ne kim levhâda yazılmışdır.” Nitekim kelâmında

(12) buyurmuşdır ki kıavluhu ta’âlâ: *Küllü men ‘aleyhâ fânin ve yebka*

(13) *vecheh Rabbike zü’l-celâli ve’l-ikrâm*.³

² Metnin başındaki ifade, mürekkep dağılması nedeniyle okunamamıştır.

³ *Kur’ân-ı Kerîm*, Rahmân/ 26-27: “Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinizin zatı baki kalacak.”, s. 531.

2. Tıpkıbasım





